

הפיכת הנפל בסוריה

מחבר: אמיל תומא.
תאריך פרסום: 28 ביולי 1963.
מקור: עיתון קול העם.
תמלול קידוד להגהה: גל י.

הפיכת הנפל האחרונה בסוריה הבליטה תופעה, הקונה לה שביתה בארצות הערביות העצמאיות: השימוש בהפיכות כשיטה לפתרון סיכסוכים מדיניים. התערבותו הגוברת של הצבא בחייהן המדיניים של ארצות ערביות אחדות היא פועל-יוצא של התופעה הנ"ל ולא סיבתה.

תחילה בעיראק ולאחר-מכן בסוריה היה הרצח הפוליטי לבן-לוויה של התופעה הנ"ל והוא תופס את מקומו של "דו-שיח רעיוני" בין כוחות פוליטיים שונים.

העובדה, כי בעיראק הרציחות הפוליטיות חסרות התקדים מבחינת שפלותן ופראותן, בעוד שבסוריה הן מבוצעות עדיין בקנה-מידה מצומצם, אינה משנה את התמונה מעיקרה.

נהפוך הוא, תופעה זו של שימוש באלימות עוד מתבלטת נוכח השוני הברור בזהותם הפוליטית של קורבנותיה בשתי הארצות הנ"ל. בעיראק נופלים קומוניסטים ודמוקראטים, בעוד שבסוריה הנאצריסטים הם-הם הקורבנות.

שורשיה של תופעה זו נעוצים במשברים החברתיים-פוליטיים, העוברים על ארצות אלו ואי-יכולתם של הכוחות המדיניים הבורגניים ליישב את המשברים הללו. העניין הוא בכך, שהבורגנות, על כל גווניה, חסרת-אונים לפתור באופן יסודי את הבעיות החברתיות הבערות, העומדות על סדר-יומם של החיים הפוליטיים, ונסיונותיה הקודמים, (כגון הרפורמה האגרארית) סופם היה כשלון.

דבר זה ברור כיום יותר מאי-פעם, הן בסוריה והן בעיראק.

זניחת התהליכים הדמוקראטיים כשיטה של מאבק פוליטי על הכרעה בבעיות חברתיות הביאה בהכרח לשימוש בהפיכות וברציחות פוליטיות.

מובן שהמזימות האימפריאליסטיות בארצות-ערב ותחבולותיהם הריאקציוניות של היסודות הפיאודאליים ומשרתי-האימפריאליזם, גם הם גורם חשוב במצב שנוצר.

קיסרות-הנפט האימפריאליסטית בחצי-האי ערב היא מעוז וקרש-קפיצה למזימות אלו. אנשי קיסרות-הנפט, שהם על-פי-רוב סוכני סוכנות-הביון המרכזית של ארצות-הברית, מתבצרים בסוריה ובעיראק, והמצב הבלתי-יציב שם מאפשר להם לרקום את מזימותיהם בייתר קלות.

סקירה היסטורית

לאחר שסוריה זכתה לעצמאות. התנסתה היא בהפיכות רבות בשנים שבין 1949 ו-1954. אולם, מיגור משטרו הרודני של שישאקלי ב-1954, הקמתה של ממשלה מושתת על חזית לאומית רחבה ושנבחרה באורח דמוקרטי (במובנה הבורגני של המלה) וכן קיומה של דמוקרטיה פוליטית בורגנית היו גורמים שהביאו למידה ניכרת של יציבות בשנים 1954-1958. קשרים נגד השלטון חוסלו בעודם באיבם והוכשלו עוד לפני שיצאו אל הפועל. כך הוחל בחיסול השפעת האימפריאליזם בשטח הכלכלי והמדיני. לכאורה, שררה יציבות גם לאחר כינונה של הרפובליקה הערבית המאוחדת, שאיחדה את מצרים וסוריה בשנים 1958-1961.

אז פתחו נאצר וחבריו במסע אנטי-קומוניסטי חריף. פירושו של מסע זה היה, שהבורגנות הגבירה את מאבקה נגד מעמד-הפועלים והמוני העמלים וניסתה - מתוך הגנה על האינטרס המעמדי שלה - להחניק את המאבק המעמדי.

פתיחת המסע הנ"ל סימנה גם את פירוקן של החזיתות הלאומית שהוקמו ע"י העמים בארצות-ערב. בתוך חזיתות אלו התאחדו כל הכוחות הפוליטיים, החל בקומוניסטים וכלה באגף הימני של הבורגנות הלאומית. כך נתפרקה החזית הלאומית בעיראק, שביצעה את מהפכת ה-14 ביולי 1958, וכן החזית הלאומית בירדן, שניהלה עד אז מאבק המוני נגד המשטר המלוכני הפרו-אימפריאליסטי.

המסע האנטי-קומוניסטי היה למסע נגד השיטה של קיום מפלגות ונגד הדמוקרטיה בכללה וגרם לתוצאה רבת-משמעות: ההנהגה הבורגנית של כל חלקי התנועה הלאומית נטשה את התהליכים הדמוקרטיים ואח השיטות של מאבק המוני ושמה את מבטחה בשיטות אנטי-דמוקרטיות.

הבורגנות השלטת בעיראק שקאסם ייצג אותה, יצרה את הדיקטטורה האישית, שהפעילה שיטות דיכוי וטרור. לעומת זה האופוזיציה הבורגנית על גווניה השונים, החלה להכין הפיכה.

כבר במארס 1959 ניסה הקולונל עבדול ואהאב שוואף לבצע הפיכה בהשתמשו במוסול כבסיס. תמכו בו יסודות בורגניים נאצריסטיים, ריאקציונרים ואימפריאליסטיים.

שאלת האחדות הערבית, שהיתה לחלק בלתי-נפרד מתנועת השחרור-הלאומי של הערבים, הוכנסה בהקשר זה אף היא כגורם בהפיכות מדיניות. אחדות ערבית חזקה ניתן לבנות אך-ורק בשיטות דמוקרטיות ולבצרה אפשר רק אם ממלאים אותה תוכן אנטי-אימפריאליסטי ודמוקרטי. אולם בהתאם לגישתם האנטי-דמוקרטית והבורגנית הכללית, ראו שליטי קע"ם את הדרך להגשמת האחדות הערבית בביצוע הפיכות ע"י קבוצות בורגניות של חסידי הנאציזם, שהיה לאידיאולוגיה שנתקבלה ע"י קבוצות בורגניות שונות בארצות ערביות. הנאציזם - פירושו קבלת הקו הכללי של המדיניות המצרית והכרה במנהיגותם של נאצר וחבריו. במלים אחרות: הכרה בהגמוניה של הבורגנות המצרית. יסודות אלה וכן היעדר תוכן אנטי-אימפריאליסטי ודמוקרטי הם-הם שהביאו ב-1961 לפירוק קע"ם ולהפיכתה מחדש של סוריה לארץ עצמאית. היו אלה אותם יסודות ואותם שיקולים גופא, שמנעו לפני-כן את הצטרפותה של עיראק לקע"ם.

מובן, שלא כל הכוחות הבורגניים שהיו באופוזיציה בעיראק ובסוריה נימנו על הנאציסטים. היה להם אמנם הרבה מן המשותף עם הנאציסטים, אולם לא היתה ביניהם זהות אינטרסים והשקפות.

בזכות נקודות משותפות אלו קיבלו שליטי מצרים בברכה את ההפיכה בעיראק (מן ה-8 בפברואר 1963) וזו בסוריה (ב-8 במארס 1963). קירבה זו, היא שהניעה את מנהיגי מצרים, סוריה ועיראק לבוא לידי הסכם ב-17 באפריל השנה על הקמת מדינה ערבית פדרטיבית.

אולם הגורם המכריע בהתפתחויות שבאו בעקבות ההסכם הזה לא היו הנקודות המשותפות הנ"ל, אלא חילוקי-הדעות בין שתי הקבוצות הפוליטיות הבורגניות העיקריות בעיראק ובסוריה כאחת.

מצד אחד ניצבים הבעת'יסטים. אף כי הם מארגנים בשורותיהם את היסודות הזעיר-בורגניים, הרי הם מייצגים את אותם חלקים של הבורגנות, המתנגדים להגמוניה המצרית, כנגדם עומדים הנאציסטים - המייצגים אותם חלקים של הבורגנות המאמינים, כי נאצר הינו הכוח היחיד, המסוגל להבטיח להם יציבות.

הקרע

הסיכסוך, שפרץ בין שני כוחות אלה, מהם הורכבו הקואליציות השליטות בעיראק ובסוריה, הביא להפיכות "שלוות" בשתי הארצות, שכתוצאה מהן יצאו הבעת'יסטים כשידם על העליונה.

הפיכת הנפל האחרונה בסוריה נוערה לשמש הפיכת-נגד של הנאצריסטים. שיטות-הדיכוי הפראיות, שהבעת'יסטים הפעילו נגד הנאצריסטים הן בעלות משמעות גדולה ותהיינה להן תוצאות מרחיקות-לכת בעולם הערבי.

התוצאה העיקרית היא, שיבוא הקץ להתיידדות הממושכת בין הבעת'יסטים והנאצריסטים בתוך כל ארץ ערבית ובעולם הערבי בכללו.

אם-כי היו חילוקי-דעות מסויימים בין הנאצריסטים והבעת'יסטים מאז כינון האחדות בין מצרים וסוריה ב-1958, הרי שאלה וגם אלה מצאו בסיס משותף באנטי-קומוניזם. היום, כאשר הבעת'יסטים הינם בשלטון בסוריה ובעיראק ושאלת האחדות הערבית הועמדה על סדר-היום, אין האנטי-קומוניזם יכול לשמש דרך יעילה והקרע נעשה בלתי-נמנע.

דיכוי הנאצריסטים בסוריה ובעיראק עוד העמיק את הקרע בין שני הכוחות וחיזק את עמדתם של הנאצריסטים, שבאה לביטוי בפי עורכו של "אל-אהראם", שלדבריו "מפלגת אל-בעת הגיעה לנקודה ממנה אין שיבה".

ערב החגיגות לציון יום-השנה ה-11 למהפכת ה-23 ביולי 1952, השמיע עבדול נאצר הצהרה, המבטלת את ההסכם מן ה-17 באפריל בדבר הקמת מדינה ערבית פדרטיבית משולשת ובכך ניתן אישור רשמי לקרע בין הנאצריסטים והבעת'יסטים.

היתה זו הכרזת מלחמה על הבעת' הן בסוריה והן בעיראק, אם-כי קאהיר מעדיפה, מטעמים סטראטגיים מובנים, לרכז את האש נגד הפלג הסורי של הבעת'. אכן, נאצר רואה בבעת'יסטים הסוריים את האויב מס' 1. הוא מתעלם מן הבעת' בעיראק ובכך רוצה לתקוע טריז בין שני פלגי הבעת'. אין נאצר מעוניין לאסור מלחמה על מפלגת אל-בעת' בעיראק, העורכת פרעות-דמים בקומוניסטים. אם-כי האנטי-קומוניזם של נאצר אינו כה צמא-דמים, הוא מספיק מושרש, כדי להניע את שליט מצרים לשתיקה.

הסיכויים

ברור, כי המצב הנוכחי הוא נסיגה רצינית מבחינת עניין האחדות הערבית. יתר-על-כן, התפתחויות אלה מעידות בייתר שאת, כי אין הבורגנות, על כל סתירותיה, מסוגלת להגשים את רעיון האחדות הערבית.

הסכסוך בין הבעת'יסטים והנאצריסטים, ההולך ומחריף על רקע המשכי הסוציאלי המעמיק, יכניס את סוריה ועיראק למערבולת של הפיכות והפיכות-שכנגד. המשטרים בשתי ארצות אלו מבודדים מן העם. מובן, שבידוד זה מושלם יותר בעיראק, אך גם

בסוריה הוא הולך וגובר. המוצא בסוריה הוא בחזרה לדמוקראטיה ולשיטה הדמוקראטית, אולם עד עכשיו אין סימן להתפתחות מעין זו.

אי-לכך, אין אלטרנאטיבה זולת חזית לאומית עממית, שבראשה מעמד-הפועלים בברית עם האיכרים. חזית כזו, לאחר שתצליח להקים ממשלה דמוקראטית, תוכל להביא יציבות לארצות-ערב.